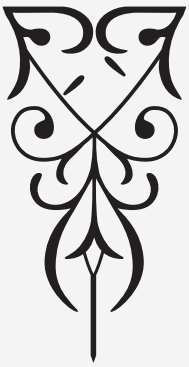

מלאכת קורע

סימן שמ, יג-יד

תוכן מלאכת קורע

פתיחה למלאכת קורע 63

א. קריעת גוף אחד לשניים ודין קריעת נייר 64

ב. הפרדת דברים דבוקים, וקורע שלא על מנת לתפור 66

ג. קריעת מכתב על מנת לקוראו 67

ד. הוצאת קוצים מהבגד 67

פתיחה למלאכת קורע

מקור המלאכה במשכן

מלאכת קורע נעשתה במשכן בעבור יריעה שנכנסה לתוכה תולעת ועשתה בה נקב, וכדי לתפור הנקב ולסותמו היו קורעים מסביבו על מנת שלא תהיה היריעה קמטים קמטים[1].

מהות המלאכה

מהות המלאכה היא הפרדת ב' דברים המחוברים יחד[2], וזאת בתנאי שהפרדה זו נעשית לצורך תיקון ולא בדרך קלקול[3].

1 גמרא שבת (עד:) וברש"י שם.
והנה בגמרא (שבת קה.) מובא: הקורע על מנת לתפור שתי תפירות. היכי משכחת לה, דעבדה כי כיסתא (ופרש"י: דעבדה – הבגד. כי כיסתא – הולכת ומתקפלת, שאין הבגד שווה, ובולט בבגד כמין כיס, וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו, והתפירה מתיישבת). וקשה, שזהו שלא כפי שהעמידה הגמרא (שבת עד:) הנ"ל בשנפלה תולעת ביריעה וכנ"ל. וביארו התוס' (עה. ד"ה שכן) דבאמת במשכן הייתה הקריעה במקרה שנפל בה דרנא (היא התולעת הנ"ל, וכמו שכתבנו למעלה), וזאת כי במשכן היו אומנים ביותר ונזהרים שלא יהיה מקרה של עבדה כי כיסתא, ולא נזכר מקרה של "עבדה כי כיסתא" אלא כדי לתת דוגמה לקריעה שהיא על מנת לתפור שתי תפירות.
2 ביאור הלכה (שמ, יד ד"ה הרי זה) כתב כן לעניין מלאכת תופר, וכן הוא הדין לעניין קורע.
3 עיין בגמרא (שבת קה:) לעניין הקורע בחמתו או על מתו.

א. קריעת גוף אחד לשניים ודין קריעת נייר

זה השולחן

שו"ע שמ, יג אין שוברים החרס ואין קורעין הנייר, מפני שהוא כמתקן כלי (מ"ב סקמ"א - ואם קורע נייר לקרעים כדי לקנח או לשאר תשמישים, חייב משום קורע, שהוא קורע על מנת לתקן).

סביב לשולחנך

איסור שבירת חרס

איסור שבירת החרס הנזכר בשו"ע הועתק מלשון הרמב"ם (פכ"ג ה"ו), ודבריו לקוחים מהמשנה ביצה (לב:) אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח. ופרש"י: אין שוברין את החרס - כשצולין דגים על האסכלא ... חותכין קנים או קש שיבולים או שוברין חרסים או חותכין נייר.

באלו אופנים יש בקריעת נייר איסור דאורייתא – מחלוקת הגר"ז והביאור הלכה

איסור קריעת נייר מועתק גם הוא מלשון הרמב"ם (שם) ונזכר במשנה שהובאה לעיל, ומלשונה משמע שאיסור קריעת הנייר מדרבנן. ולכאורה יש לשאול: מדוע קריעת הנייר אינה אסורה מדאו' משום קורע? וניתנו בזה ב' תירוצים באחרונים:

הגר"ז (סע' יז) כתב: משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו, כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה. אבל הנייר, שהוא גוף אחד, אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע. ומטעם זה מותר לקרוע עור שעל פי חבית של יין, כמ"ש בסי' שי"ד מפני שהעור הוא גוף אחד. עכ"ל.

אבל הביאור הלכה (ד"ה אין שוברין) דחה דבריו, שהרי בירושלמי מבואר בהדיא שיש בעור משום קורע. ולכן חילק וכתב דלא שייך שם קורע על מנת לתקן כי אם כשקורע איזשהו דבר באמצע והוא צריך לתיקון החלקים הנחתכים[4]. מה שאין כן כשקורע איזשהו דבר מהבגד מן הצד, וכוונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו, ונמצא שאין שום תיקון בחתיכה הנקרעת, בזה לא שייך שם 'קורע' על מנת לתקן אלא 'מתקן מנא', שהוא מתקן בזה את הבגד. ויש לציין שאם מקפיד על המידה יש בזה גם משום מחתך. וגם באופן הנ"ל דמתקן מנא תלוי הדבר בסוג התיקון, אם הוא תיקון גמור חייב משום מכה בפטיש, דגומר הכלי או הבגד, ואם אינו תיקון גמור איסורו מדרבנן, וזהו הנזכר כאן אין קורעין את הנייר. והוסיף הביאור הלכה שכל זה לשיטת הרמב"ם, שסובר שגם איסור פתיחת בית הצוואר (שבת מח.) הוא משום קורע, אבל לשיטת רש"י שם, שסובר שאיסור פתיחת בית הצוואר הוא משום עשיית כלי, כיוון שלדעתו כל דבר שתיקונו ניכר תיכף בעת הקריעה לא שייך בזה שם קורע כלל, כיוון שעושה כלי בעת קריעתו, גם כאן יאמר רש"י שלא שייך שם קורע אלא שם מכה בפטיש, מסיבה זו [ועיין קצות השולחן סי' קמה הערה ד שמאריך ליישב דברי הגר"ז].

בין אחרוני זמננו מצאנו דעות שונות כפי איזה תירוץ לתפוס להלכה: בשו"ת אור לציון (ח"א סי' כו ענף ג) כתב שפשט

4 ובעין מה שהיה במשכן, שיריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה (שבת עד:), שהקריעה הייתה לתועלת כל היריעה. וכן מה שנאמר (שבת קה:) דעבדא כי כיסתא, ג"כ התועלת היא לצורך כל הבגד. וכשקורע בחמתו דמחייב הרמב"ם, הטעם הוא משום דמטיב בזה לעצמו שמשכך חמתו, הוי כאילו מתקן כל גוף הבגד (ביה"ל שם).

דברי הרמב"ם המובאים בשו"ע (שמ, יד) מורים כדברי הגר"ז[5], וכן דעת הגרע"י (ע' ילקו"י שבת ה עמ' קמו) והתהילה לדוד (סקי"א וסי' שכג סקי"ב). ואילו בשמירת שבת כהלכתה (פ"ט הי"ג ובהערה מט) כתב כביאור הלכה, ומאידך עיין בדברי הגרש"ז המובאים בפל"ה הערה נ שדן להתיר קריעת צמר גפן והסתמך על דברי הגר"ז (עיין להלן).

זר זהב סביב

קריעת צמר גפן

נחלקו פוסקי זמננו אם צמר גפן דינו כנייר ושייך בו איסור קריעה או לא, שהרי אינו אלא קיבוץ של סיבים דקים ואין בו טווייה ואריגה.

לדעת הגרש"ז (הובאה דעתו בשמירת שבת כהלכתה פל"ה הלכה כ) מעיקר הדין אין איסור לקרוע צמר גפן. ובהערה נ נימק הדבר בב' טעמים: א. לדעת שו"ע הרב (שמ סע' יז) אין איסור קריעה בדבר שהוא אחד מעיקרו. ב. צמר הגפן נידון כקיבוץ של הרבה סיבים דקים, ולגבי כל אחד מהסיבים אין ההפרדה נחשבת קריעה, כיון שכל אחד מהם נקרע ומתפרק בנגיעה קלה. והביא ראיה לזה מכך שמהאחרונים משמע שאין איסור קריעה בקורי עכביש אלא חשש מוקצה בלבד (עיין תהל"ד שכח ס"ק עט, ערוך השולחן שכח סע' נז). וכן דעת שו"ת ציץ אליעזר (חי"ג סי' מה, ח"ח סי' טו פי"ד) שאין איסור קריעה בצמר גפן וציין שכן כתב כבר בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' לה). מאידך, יש שאמרו שיש בזה איסור מהתורה, כמובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' מה), וגם הגרש"ז העיד שמנהג העולם להחמיר. ועיין סיכום השיטות בפס"ת סקל"ה.

קריעה או שבירה דרך השחתה בלי מטרת תיקון

נחלקו האחרונים אם ישנו איסור בקריעה בדרך קלקול והשחתה כשאין לו תועלת מזה.

כתב המג"א (שח סקט"ז) שאסור לפנות בידיים שברי חרס האסורים בטלטול, ואע"פ שדורסם ברגליים ומשברם הדבר מותר כי אינו מתכוון בשבירה לתיקון כלי. ומשמע מדבריו שאם לא היה הטעם של אינו מתכוון היה אסור לשבר שברי החרס אף שהדבר נעשה בדרך השחתה. והובאו דבריו במ"ב (שח סק"ל) וכן בערוך השולחן (שם סע' כ).

אלא שאחר זה כתב המג"א דאפשר שאין איסור בשבירת החרס, והפנה לעיין בדבריו בסי' שיח (סקל"ו) ששם ביאר מדוע אין איסור צירוף בנתינת מים צוננים לתוך כלי רותח והטעים הדבר בכך שאין נקרא תיקון כלי כל שאינו מכוון לכך, אף שמדובר בפס"ר, וביסס דבריו על דברי הרב המגיד (פי"ב ה"ב) שכתב כן לענין כיבוי גחלת. וכן הגר"ז (שח סע' כ) כתב שאף שדורסים על שברי החרס ונשברים אין בכך כלום "שאין איסור בשבירת חרס אלא אם כן שוברו במתכוון בשביל שיהא ראוי על ידי כך לאיזה תשמיש, שאז אסור משום תיקון כלי" עכ"ל. וכן כתב הפמ"ג (שיז א"א סק"כ) דהא דקורע להפסידה אסור וכו' יש לומר קורע כדי לתפור שתי תפירות דהוה מלאכה, אלא שמקלקל פטור ואסור, מה שאין כן קורע חוט אחד לשתיים, היתר גמור הוא. ולפי זה, בהולך ברשות הרבים ויש בו ציצית פסולים יכול לנתקן, וצ"ע. עכ"ל. ומוכח מדבריהם שאין איסור בקורע בדרך השחתה.

קריעה או שבירה של כלי על מנת להוציא תכולה

מותר לקרוע או לשבור כלי על מנת להוציא את תכולתו, כשעושה כן דרך קלקול.

כמבואר במ"ב (שיד סק"א). ויתבאר במלאכת בונה וסותר.

קריעת נייר טואלט

במידה שאין נייר טואלט חתוך בנמצא, לדעת רוב הפוסקים מותר לקרוע נייר טואלט מגליל אם יעשה זאת בשינוי, כגון על ידי מרפקו וכדומה.

בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"מ ה"ו) אסר לקרוע נייר טואלט בשבת, אפילו אם אין לו נייר אחר. וביאר שם שבקריעת נייר טואלט יש ב' איסורים: א. איסור תורה משום מחתך, מכיוון שמקפיד על מידת החיתוך, ואף אם לא קורע במקום הניקוב;

5 בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"מ הלכה ה) כתב שאע"פ שהלכה כגר"ז, מ"מ בנייר שלנו שעשוי מהרבה חלקים שונים לכו"ע יש איסור דאו'. אומנם בקצות השולחן (סי' קמ"ה הערה ד ד"ה ובשביתת) כתב דפנים חדשות באו לכאן, ולפי דבריו גם בנייר שלנו נכונים דברי הגר"ז.

ב. איסור מדרבנן שנראה כמתקן כלי, כמבואר בשו"ע (שמ, יג) שכתב אין קורעין את הנייר מפני שהוא כמתקן כלי. ובפס"ת (סקל"ד) כתב שיש סברה לומר שאין בזה משום מחתך, כיוון שבדרך כלל אינו מקפיד דווקא על המידה הנ"ל, ושלכן המקל על ידי נכרי במקום צורך גדול יש לו על מה לסמוך.

ואם יש היתר במקום כבוד הבריות לחתוך בשינוי, הנה כתב באור לציון דאף שמצינו בשו"ע (שיב, א) שהתירו איסור מוקצה משום כבוד הבריות, ולכן התירו לטלטל אבנים לקנח, מ"מ אין ראיה מכאן להתיר לקרוע נייר כלאחר יד, אף שהוא איסור מדרבנן בלבד, שיש לומר שדווקא במוקצה התירו משום כבוד הבריות, אבל מלאכה דרבנן שיש לה עיקר מן התורה לא התירו [יש להקשות על דבריו מהגמרא כתובות (ס.) גבי גונח, שהתירו מפרק דאו' במקום חולי]. אומנם שמירת שבת כהלכתה (פכ"ג הלכה יט) ועוד אחרונים רבים התירו זאת על ידי שיחתוך במרפקו שלא במקום החיתוך. וע"ש בשש"כ אפשרויות נוספות. יתר על כן, בילקו"י (שבת ה עמ' קמו) התיר במקום כבוד הבריות לחתוך אפילו כדרכו וטעמו הוא כיוון שלגר"ז הוי החיתוך דרבנן בלבד, שאינו מפריד שני ניירות דבוקים זה לזה אלא גוף אחד וחתיכה אחת וכנ"ל, ובמקום כבוד הבריות התירו זאת. אבל סיים שטוב שיעשה זאת בשינוי.

ועיין עוד בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' קכג), שו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קטו) ושו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' ל) שהאריכו בדינים אלו.

ב. הפרדת דברים דבוקים וקורע שלא על מנת לתפור

זה השולחן

שו"ע שמ, יד המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוון לקלקל בלבד, הרי זה תולדת קורע וחייב.

סביב לשולחנך

הפרדת דברים דבוקים וקריעה בדרך קלקול

דברי השו"ע לקוחים מדברי הרמב"ם (פ"י הי"א). ועניין הקלקול הנזכר ברמב"ם מובא במשנה שבת (קה:) גבי הקורע בחמתו או על מתו, ומוכח שם שכל שאין לו תועלת בקריעה נחשבת הקריעה כקלקול, ולכן פטור.

קורע שלא על מנת לתפור

וכתב הריטב"א (מכות ג: ד"ה א"ר יהודה) שחיוב קורע הוא דווקא כשקורע על מנת לתפור, וכן כתב הב"י (שיז, ג), וביארו בזה הטעם שאין חיוב קורע בפותח בית הצוואר (מח.), והיינו משום שאינו על מנת לתפור. וצריך לומר שלדבריהם לשון המשנה (שבת עג.) קורע על מנת לתפור היא בדווקא.

אומנם מדברי הגמרא (שבת קה:) שהקורע על מתו חייב, מוכח שכל שיש לו איזשהו תיקון בקריעה זו, גם אם אינו על מנת לתפור, חייב. וכן הוכיח משם רעק"א בגליון שלו (עג:) שכל שיש לו תיקון בקריעה זו חייב. וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם המובאת בשו"ע כאן. והביאור הלכה (ד"ה ולא נתכון) הוכיח כן אף מלשונם של רש"י (קה: ד"ה הא), תוספות (צד. ד"ה רבי שמעון), הרז"ה (לח:), רבנו ירוחם (ני"ב חלק י) והמאירי (קה: ד"ה קורע), וכתב שכן ההלכה.

יש לציין כי דין זה הוא אף למאן דאמר דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, כיוון דכל היכא שיש לו תיקון בעצמותו של הדבר הנקרע הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה וחייב (ביה"ל שם, דלא כנשמת אדם כלל כט שתלה זאת במחלוקת הנ"ל).

זר זהב סביב

קריעת והפרדת חיבור זמני

נחלקו האחרונים אם ישנו איסור בקריעת הדבקה שנעשתה באופן זמני.

עיין במחלוקת הפוסקים שהובאה בדין 'תפירה מתקיימת אך נעשית שלא לקיימא' בעמודים 53-54, ושם הובאו דברי התהילה לדוד שקריעת תפירה זמנית קיל טפי מהדבקה של תפירה זמנית.

ג. קריעת מכתב על מנת לקוראו

זר זהב סביב

נחלקו הפוסקים אם מותר לקרוע את גוף המכתב או להפריד ההדבקה שעליו על מנת לקרוא הנכתב בו. אך אם המכתב מונח במעטפה חיצונית ואין לו תועלת בה אלא קורעה וזורקה, לכל הדעות מותר לקורעה על ידי גוי.

בביאור הלכה (ד"ה הניר) הביא שנחלקו האחרונים אם מותר לפתוח איגרת חתומה: לדעת הפר"ח (יו"ד קיח ס"ק יח) יש בזה חיוב דאו', דהוא קורע על מנת לתקן, ואילו לדעת החכם צבי (סי' לט) מותר על ידי גוי, כיוון שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה, ועל ידי גוי הוי שבות דשבות. וכתב הביה"ל דלפי זה יש לומר דלרמב"ם, המחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה, יהיה אסור אפילו על ידי גוי, ונשא ונתן אם יש בזה משום מקלקל ותלה זאת במחלוקת הראשונים, ואכמ"ל. ובמ"ב (שמ סקמ"א) אסר זאת, וכתב עוד שאפילו לומר לגוי יש ליזהר אם לא לצורך גדול. והוסיף שם שבספר אגודה התיר רק לרמוז לגוי, ואם יבין מעצמו ויפתח לית לן בה. וכן כתב השמירת שבת כהלכתה (פל"א הלכה כג). אבל בביה"ל (שם) כתב שאם האיגרת סגורה בתוך נייר אחר, שפיר טפי להקל על ידי גוי אפילו באמירה מפורשת. אומנם הגר"ע יוסף (לוית חן סע' קכב) התיר לפתוח האיגרת על ידי אמירה מפורשת לגוי, וכדעת החכם צבי. והאריך מאוד לבאר צדדי ההיתר שונים, וביניהם שתפירה זו היא זמנית, וקריעת תפירה זמנית מותרת להרבה פוסקים.

ד. הוצאת קוצים מהבגד

זר זהב סביב

מ"ב (שמ סקמ"ה) - מי שנסתבכו בגדיו בקוצים, מפרישן בצנעה ובנחת שלא יקרע, ואם נקרע נקרע. וכן מותר ללבוש בגדים חדשים, ואם נקרע נקרע, שאינו מתכוון לקריעה.

ובכלל זה מותרת גם הוצאת מסמר חיצוני שננעץ בנעלו (שמירת שבת כהלכתה פט"ו הלכה עט).